

Mgr. Jiří Havelka, *Ženské aktivity v českém politickém katolicismu*. Disertační práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Praha 2017. 184s., vč. obr. příl.

Posudek oponentky disertační práce

Jak vyplývá z anotace i z úvodní části disertační práce, Mgr. Jiří Havelka si stanovil na první pohled náročný cíl - „sledování proměn sebepojetí katolických žen,“ a položil si otázku, „zda (a popřípadě jakým způsobem) se i v nich projeví společenské a modernizační změny.“ Jde o téma jistě legitimní, originální a českou historiografií (neboť autorovi jde o sledování problému v českých zemích přelomu 19. a 20. a prvních desetiletí 20. století) až dosud nezpracované. Tento nezáměr však nezpůsobilo období normalizace (přece jen od ní už pár desítek let uplynulo), ale zaměřením české women's history na emancipační procesy na jedné a dějiny ženské každodennosti a zkušenosti na druhé straně, kde zůstává rovněž řada nezodpovězených otázek. Politický katolicismus ve vztahu k ženskému hnutí zatím ještě nenalezl odpovídající prostor a rozhodnutí J. Havelky se mu věnovat lze jen přivítat. Tato oblast navíc poskytuje možnost tematizace dalších aspektů souvisejících s širší problematikou politického katolicismu, s gender a women's history a dějinami politického i nepolitického spolčování.

Východiskem je autorovi sociokulturní a sociálněantropologický přístup k náboženství, kdy je náboženství tematizováno jak výraz „sociokulturních hodnot“. V průběhu psaní autor svůj cíl autor upřesňuje: půjde mu (rovněž) o „postižení názorů, pohledů, strategií a praktik religiózních žen, které vznikly asimilací náboženského smyslu v nové sociální situaci a zároveň jejich akceptací, odmítnutím, popř. transformací religiózními (katolickými) muži“ (s. 13). Hodlá rovněž objasnit: „asimilaci náboženského smyslu“ a „novou sociální situaci“, v níž se tento proces odehrával. Toto postupné zpřesňování cílů spisu poněkud škodí, takže jednotlivé kapitoly působí často roztráštěným dojmem.

Struktura práce je logická: skládá se z pěti stěžejních částí, z nichž úvodní, teoretická část svým rozsahem odpovídá požadavkům kladeným na disertační práci. Originálním a osobním způsobem je pojatá kapitola „Vymezení badatelské pozice“, kde se autor ztotožňuje s koncepty Maxe Webera a s jeho odmítnutím propojení historie s hodnotícími soudy a kde přiznává svou fascinaci náboženstvím.

Rozpačitý dojem budí část *Metody výzkumu*: „feministická metoda výzkumu“ (s. 23) není právě přesné označení metody a dalším metodám se autor nevěnuje. Autor objasňuje pojem

dějiny ženy, což je možná v roce 2017 už redundantní, stejně zbytečný je pokus o ospravedlnění, že nepracuje s kategorií gender (s kterou ostatně pracuje), a že zůstává na pozicích „konzervativních“ women's history. Málo hluboký je „exkurz do metodologie“ (s. 22): v pořádku je naopak akcent na interdisciplinární přístup a rozhodnutí pro kombinaci sociálně antropologického přístupu s feministickou kritikou a historickou antropologií. Málo přesvědčivá jsou slova o archivním výzkumu, neboť archivních pramenů měl autor v ruce pomálu. Pečlivá je naproti tomu charakteristika a analýza tištěných pramenů, křesťanskosociálních časopisů pro ženy. Zde ale vystupuje jedna zásadní koncepční otázka: opravdu je možné tvrdit, že tyto časopisy vypovídají o „jednání“ žen“? Vhodná by byla jejich textová analýza a jejich komparace, což platí i pro korespondenci, s níž autor pracoval. Na s. 26 vysvětluje, jak bude postupovat při editaci korespondence: rozhodl se zjevně pro transliteraci, proč ale opravuje gramatické chyby v dopisech obsažené?

Čtvrtá část spisu je věnována historické kontextualizaci. Mgr. Havelka se věnuje společenským změnám, včetně proměn genderových vztahů, na přelomu 19. a 20. století v Evropě a v českých zemích a českému (proč ne také evropskému?) politickému katolicismu v uvedeném období. Pozornosti, již věnoval český politický katolicismus „ženské otázce“, je zde nastíněna odpovídajícím způsobem. Možná mohl autor využít i dalších prací, jež v českém prostředí k women's history vyšly (monografie P. Horské, M. Secké, M. Bahenské, Z. Pavelkové Čevelové aj.).

Stěžejní část spisu tvoří jeho pátá část, nazvaná *Český politický katolicismus na přelomu 19. a 20. století*. Sám název kapitoly je nepřesný: vždyť právě tato část přináší hlavní výsledky autorova výzkumu, tedy obraz ženských aktivit v českém politickém katolicismu. Autor oprávněně označuje český politický katolicismus na přelomu 19. a 20. století za roztržštěný – bohužel stejně roztržštěná a nekompaktní je tato kapitola. Postrádám především komparaci jednotlivých, v některých případech různorodých proudů. Pokusy o biogramy A. Rozsypalové a F. Jakubcové navozují dojem, že hnutí nemělo jiné protagonistky a protagonisty, což nesporně není pravda. Charitativní ráz nebude profilujícím rysem hnutí: ten měla většina ženských spolků, nejen katolických. Mariánský kult měl širší evropský kontext a ve sledovaném období zcela zřetelné důvody vzniku; možná by byla na místě i zmínka o mariánských družinách. Jistě stál zamyšlení zcela protichůdný (o když diferencovaný) postoj ženských katolických časopisů k ženskému emancipačnímu hnutí, které před první světovou válkou dosahuje v liberálním prostředí svého vrcholu. Sigismund Bouška byl osobností poněkud košatější, než se jeví v pojetí Mgr. Havelky, a jeho osobní fond uložený v Literárním

archivu Památníku národního písemnictví by nesporně přinesl některé zajímavé informace. Na s. 34 najdeme zajímavou zmínku o katolickém dívčím gymnáziu založeném roku 1905 řádovými sestrami (o který řád šlo?) na Královských Vinohradech – i tato zajímavá skutečnost by stála za objasnění.

Kompaktněji působí šestá část práce, *Český politický katolicismus v letech 1918 – 1938*; ženy se opět z jejího názvu vytratily. S koncepcí se autor vyrovnal lépe, než v předcházející části. Postrádám zde zmínku o katolické moderně a vzniku Církve československé; jistě i s tím se musel politický katolicismus, jehož postoj k Československé republice se během třiceti let proměňoval, vyrovnat. Část kapitoly věnovaná katolickým ženám je opět méně koncepční. Jistě by bylo užitečné porovnat program katolických žen připravený pro volby roku 1920 s programy jiných ženských uskupení. Domnívám se, že by autor objevil řadu shodných bodů (např. zrušení nevěstinců, zdravotní a sociální pojištění atd.).

Výhrady lze mít i k některým formálním náležitostem práce; za závažnější považuji především existenci rozsáhlých pasáží zcela bez poznámkového aparátu či rozsáhlé užívání citátů (nikoli citací!), hlavně v páté či šesté části, které nejsou nijak komentovány. Ve snaze o maximální odbornost jsou některé autorovy výroky špatně srozumitelné.

Navzdory výše uvedeným výhradám je možné prohlásit, že základní cíl práce, totiž „postížení názorů, pohledů, strategií a praktik religiozních žen, které vznikly asimilací náboženského smyslu v nové sociální situaci a zároveň jejich akceptací, odmítnutím, popř. transformací religiozními (katolickými) muži“, splněn byl. Autor shromáždil fakta o názorech a pohledech protagonistek ženského katolického hnutí a vytvořil platformu pro další výzkum. Práci doporučuji k obhajobě.

V Hradci Králové, 19. března 2017

prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.